

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Een Afrikaanse soldaat voor een prikkie

Kessel, W.M.J. van

Citation

Kessel, W. M. J. van. (2001). Een Afrikaanse soldaat voor een prikkie. *Internationale Samenwerking*, 16(7/8), 10-11. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4730>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4730>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Een Afrikaanse soldaat voor een prikkie

Ineke van Kessel

Vroeger, als je schulden had gemaakt van meer dan zeven pond, stuurde de Chief je naar het Nederlandse leger. Zo moest je dan je schulden afbetalen. Iemand naar 'Yeager' (Java) sturen was een zware straf", vertelt de oude meneer Ackwonu in Government Garden in de vroegere tuinen van de West-Indische Compagnie. "Overzee, dat was onbekend gebied, je wist niet waar je terecht zou komen. Bovendien boezemden de grote schepen van de Europeanen de mensen angst in." Er deed zelfs een gezegde de ronde in Elmina, ter vermaning van jonge mannen met een gat in hun hand: blijf je zo met geld smijten, dan sturen ze je nog naar Java. Dezer dagen lijkt het alsof alle jonge Ghanezen niets liever willen dan afreizen naar 'overzee'. Buitenlandse bezoekers krijgen overal smoezelige briefjes in de hand gedrukt met de adressen van Ghanezen die dromen van een baan in Europa of Noord-Amerika. Toen in 1831 Commandant Last in Elmina opdracht kreeg om 'een compagnie Negersoldaten' te werven voor het Nederlandse koloniale leger, had hij er een hard hoofd in. Hij berichtte Den Haag dat Afrikaanse mannen van nature lui zijn, van de hand in de tand leven, en het werk overlaten aan hun vrouwen. Last riep de hulp in van de koning van Elmina en vroeg hem zijn onderdanen aan te sporen van deze 'allervoordeligste gelegenheid gebruik te maken om zich een bestaan te verschaffen, de wereld te zien en voor hunnen ouden dag te zorgen'. Maar de 'hangjongeren' kwamen niet opdagen. In vijf jaar tijd werden slechts 150 rekruten verscheept naar Batavia, in plaats van de gehoopte 1800.

Drankzuchtig

De eerste berichten uit Indië waren positief. Weliswaar bezaten de rekruten een 'grote mate van eigenliefde, die tot verwaandheid overslaat', maar ze waren minder drankzuchtig dan Europese soldaten en bovenal, ze hadden zich 'hoogst loffelijk onderschei-

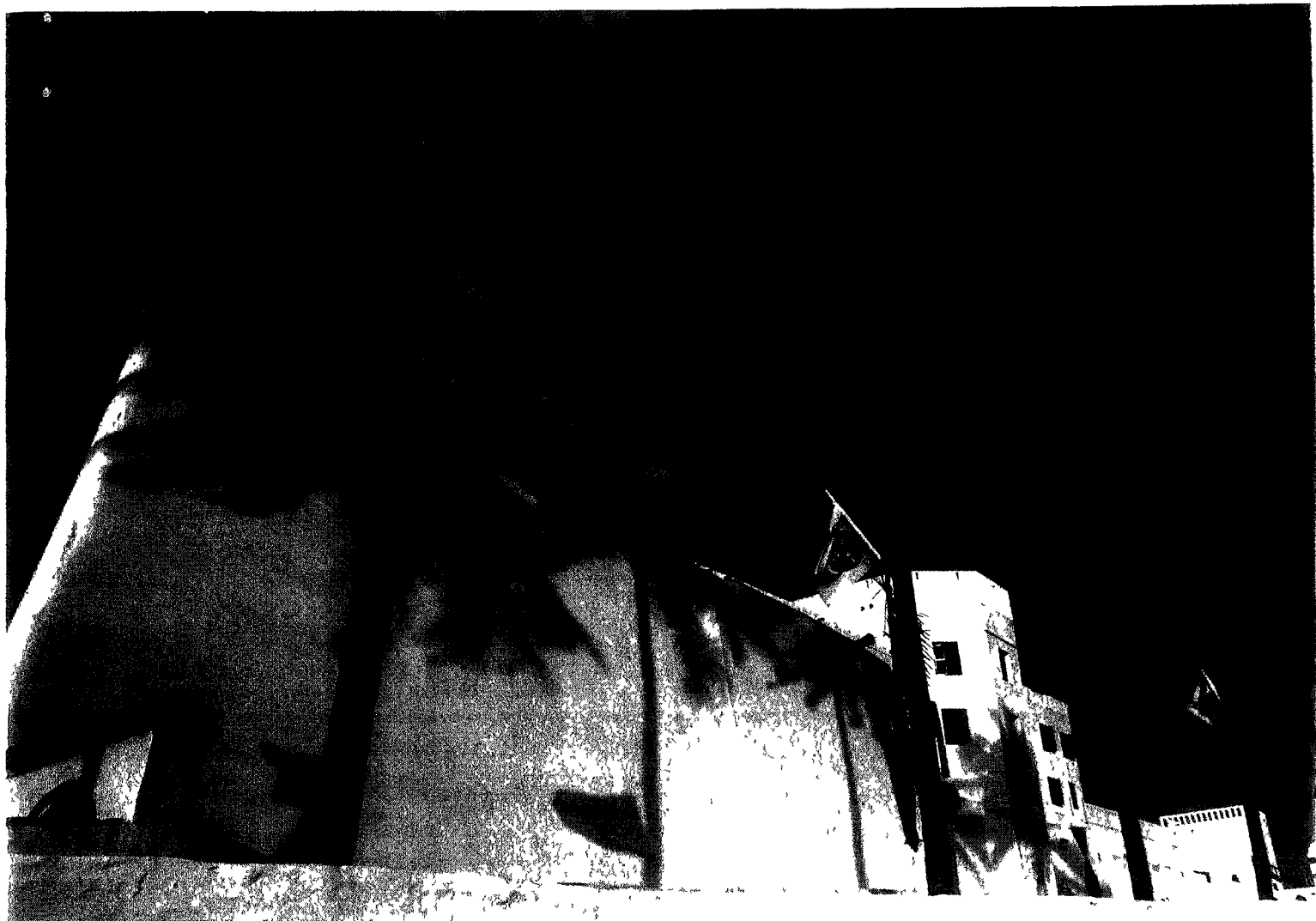
Tussen 1831 en 1872 wierf Nederland aan de toenmalige Goudkust ruim drieduizend rekruten voor het Oost-Indisch leger. Na afloop van hun contract konden ze kiezen tussen terugkeer naar Afrika of vestiging in Indië. Daar raakten ze bekend als *Belanda Hitam* of *Zwarte Hollanders*. In het Ghanese Elmina, ooit 'Hoofdkwartier van de Nederlandsche Bezittingen ter Kuste van Guinea', komt een Java-museum. Dit jaar bestaan de diplomatieke betrekkingen tussen Ghana en Nederland driehonderd jaar.

den' op veldtochten in Sumatra. Ze voelden zich gelijk aan de Europeanen en ver verheven boven 'de inlander'. Nu werd de werving serieus aangepakt. In opdracht van Koning Willem I reisde een omvangrijke missie onder leiding van generaal Jan Verveer in 1837 naar Kumasi, de hoofdstad van het Ashanti-rijk. In vroeger eeuwen was Ashanti een belangrijk leverancier van slaven geweest, nu zou dit machtige koninkrijk wellicht het mankrachtprobleem van het Oost-Indische Leger kunnen oplossen. Verveer sloot een verdrag met koning Kwaku Dua voor de levering van duizend 'schoone, welgevormde, sterke, vlugge manschappen', te betalen met zes geweren per hoofd. Als onderpand bij het contract gaf de koning zijn zoon en een neefje mee met Verveer. De levensloop van Aquasi Bouchi en Kwame Poku is dankzij de roman 'De Zwarte met het Witte Hart' inmiddels wijd en zijd bekend. Het verhaal van de soldaten raakte in vergetelheid. Verveer had de strikte opdracht elke schijn van slavenhandel te vermijden. De Afrikaanse rekruten moesten gelijkgesteld worden aan Europese soldaten. Maar het was uitgesloten dat Ashanti-burgers zelf in vreemde krijgs-

dienst zouden treden. De werving in Kumasi beperkte zich tot de slaven van de Ashanti, afkomstig uit noordelijker gebieden. De slaven werden voor 96,50 gulden per hoofd vrijgekocht, en traden vervolgens als 'vrijwilliger' in dienst van het Oost-Indisch Leger. De vrijkoopsom moesten ze terugbetalen door een maandelijkse inhouding op hun soldij. In vier jaar tijd zeilden al met al ruim tweeduizend Afrikaanse rekruten naar Batavia.

Brutaal

In Indië was de stemming in korte tijd omgeslagen door de aanhoudende communicatieproblemen. De Afrikanen verstonden geen Nederlands, en uiteraard geen Maleis. Ze waren sterk, dapper en onverschrokken in het gevecht, maar ook brutaal, weerspannig en geneigd tot insubordinatie en muiterij. De bevelhebber van het Oost-Indisch leger vond het bij nader inzien onverstandig om de Afrikanen gelijk te stellen met Europeanen. Eigenlijk waren de Ambonezen minstens even goede en betrouwbare soldaten, dus waarom zou men de Afrikanen beter betalen en behandelen? De gelijke behandeling werd geleidelijk uitgehold: de Afrikanen kregen wel schoenen maar geen sokken, geen Europese

Elmina, 'Hoofdkwartier van de Nederlandsche Bezittingen ter Kunste van Guinea' (foto Pettenk Wiggers/HH)

matras maar een inlandse slaapmat. Na de zoveelste protestmijterij op Sumatra werd de Afrikaanse werving in 1841 gestaakt. Tien jaar later sloeg het oordeel opnieuw om. Tijdens de derde expeditie naar Bali in 1849 hadden de Afrikanen zich bijzonder onderscheiden: geen inspanning was hen te veel, en een compagnie negersoldaten had de zwaar gewonde generaal-majoor Michiels veilig naar de kust geëvacueerd. Bij daaropvolgende feestelijke ontvangst in Batavia bracht een van de Afrikaanse sergeanten een heildronk uit, die over het plein galmde: "Gezigt zwart! Hart wit! Leve de Koning!" Na veel wikken en wegen werd de werving in Afrika in 1860 op bescheiden schaal hervat, tot het vertrek van de Nederlanders uit Ghana in 1872.

Schotwond

Na afloop van hun contract konden de Afrikanen kiezen tussen vestiging in Indië of terugkeer naar Elmina. In Purworedjo, op Midden-Java, kregen ze een eigen stukje grond. Ook in Semarang vestigden zich veel Afrikaanse veteranen met hun Indonesische echtgenoten. Zo ontstond een hechte Indo-Afrikaanse gemeenschap, waar de militaire dienst als familietraditie overging van vader op zoon. Na

de soevereiniteitsoverdracht in 1949 vestigden de meeste Indo-Afrikanen zich in Nederland. De soldaten die kozen voor terugkeer naar Afrika lieten soms vrouw en kinderen op Java achter, en stichtten in Afrika opnieuw een gezin. Zo keerde Jan Wit in 1880 terug naar Elmina met achterlating van zijn zoon Melchior, die al op elfjarige leeftijd door het leger als pupil werd aangenomen. Achterkleindochter Eli Wit woont nu in Rotterdam, terwijl de andere tak van de familie in Ghana woont, inmiddels verengelt tot Witts. Jan Wit vestigde zich in Elmina op Java Hill, een heuvel achter kasteel St. George waar nog steeds de vervallen familiehuizen van de gepensioneerde soldaten staan. Achter-achterkleinzoon Francis Kwesi Witts bevestigt kort en bondig dat zijn overgrootvader diende in het Nederlandse leger: "He went outside, came back and married." Francis Witts is analfabeet en werkloos, en moppert dat hij niets wijzer wordt van deze geschiedenis. Meer belangstelling is er bij de nakomelingen van korporaal Manus Ulzen, die in 1832 deel uitmaakte van het eerste detachement. Hij liep tijdens een veldtocht op Sumatra een schotwond op in zijn been, werd in het militair hospitaal in Nederland gerevalideerd en

keerde in 1837 terug in Elmina. Later duikt hij in de archieven op als woordvoerder van de vrijburgers, de Eurafrikanen van Elmina, die met klem protesteerden tegen de overdracht van Elmina aan de Engelsen. De huidige Ulzens wonen verspreid over Ghana, Nigeria, de Verenigde Staten, Canada en Engeland, maar onderhouden intensief contact met elkaar en met Ghana. Vorig jaar reisde Thad Ulzen, hoogleraar psychiatrie in North Carolina en achter-achterkleinzoon van Manus Ulzen, naar Nederland als gast van de tweemaaljaarlijkse reünie van Indo-Afrikaanse afstammelingen van de soldaten. Nederlandse Indo-Afrikanen - en andere geïnteresseerden - kunnen vanaf eind dit jaar worden verwelkomd in het Java Museum, dat de familie Ulzen gaat inrichten in haar nieuwe familiehuus in Elmina.

Dit najaar en volgend jaar vinden in Nederland en Ghana tal van activiteiten plaats in het kader van 'driehonderd jaar Ghana en Nederland'. De manifestatie start op 1 oktober met de grote Ghana-tentoonstelling in het Haagse Gemeentemuseum. In het aangrenzende Museum vindt van 2 tot 11 november een Ghana-Tiendaagse plaats. Op 7 november organiseert het Afrika Studie Centrum in het Museum een historisch symposium over de relaties tussen beide landen. Meer weten over het symposium? 071-5273372